

ضرورت حفظ اسناد نخبگان محلی در تاریخ ایران

دکتر **ناو فومی آبه** پژوهشگر سازمان توسعه علم و دانش ژاپن (JSPS)، سالها است که تحقیقات خود را در زمینه مطالعه اسناد نخبگان محلی در زمان قاجاریه به ویژه خاندان نجفقلی خان دنبلی تبریز متمرکز کرده است. وی در این باره معتقد است ازدواج بین نخبگان محلی و خاندان سلطنتی از اهمیت بسیاری در تاریخ ایران برخوردار است و باید در این زمینه پژوهش های بیشتری انجام شود.

مشروح گفت و گو با این پژوهشگر در ادامه آمده است.

برای آغاز به اجمال درباره فعالیت های علمی خود سخن بگویید.

من در حال حاضر در دانشگاه توکیو، مرکز مطالعات خاورمیانه مشغول کار هستم. دوره لیسانس را در گروه تاریخ و فوق لیسانس را در گروه تاریخ خاورمیانه به تحصیل پرداختم. موضوع پایان نامه دکتری ام درباره ارث و خانواده، اموال و املاک در دوره قاجاریه و اختصاصاً درباره خانواده ای به نام نجفقلی خان دنبلی تبریز متمرکز شدم و چند مقاله در این باره نوشته ام که هنوز به صورت کتاب منتشر نشده است.

مقاله ای که در این بار نوشته ام درباره ارتباط نخبگان محلی با دربار است. این نخبگان با درباری ها ارتباط خاصی داشتند. در این مقاله اهمیت ازدواج بین نخبه محلی و خاندان سلطنتی مورد تحقیق قرار گرفت. متأسفانه تاکنون به این موضوع در تحقیقات تاریخ ایران توجه زیادی نشده بود.

به غیر از مقاله «رابطه ازدواج بین نخبگان محلی و سلسله سلطنتی خاندان نجفقلی خان دنبلی تبریز در دوره قاجار» دیگر

چه مقالات تاریخی دیگری تألیف کرده اید؟

به زبان انگلیسی مقاله هایی مربوط به پایان نامه خودم نوشته ام که یکی در مجله استودیا ایرانیکا در فرانسه به چاپ رسید. در این مقاله درباره شیوه نگهداری اسناد توسط خاندان دنبلی صحبت کردم. موضوع قابل توجه دیگر در این مقاله این بود که خانواده دنبلی شیوه متفاوتی را برای استفاده اموال داشتند و بیشتر آن را هبه کرده اند. در این مقاله بر اساس مقایسه دو سند تحقیق کرده ام؛ یکی سند شرعی بود و دیگری سند غیر شرعی و در سند غیر شرعی املاک بیشتری ثبت شده است.

همچنین علاقه مند هستم رساله خود را به صورت کتاب تدوین کنم و پروژه دیگری نیز درباره بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی در دست دارم. بقعه شیخ صفی در زمان مغول مورد توجه قرار می گیرد، اما پس از گسترش مذهب شیعه در ایران، مکان های دیگری مانند عتبات عالیات و وقفیات برای امام رضا (ع) بیشتر مورد توجه مردم بود و در زمینه بقعه شیخ صفی پس از سقوط صفویه خیلی

کم کار شده است. این بقعه هم اکنون به عنوان یک میراث جهانی شناخته شده است. من نیز تحولات بقعه را از روی سند بررسی کرده ام و در این باره مقاله ای نوشتم. در این مقاله بیشتر از منابع بقعه استفاده می کنم تا به نتیجه برسم.

در حوزه سندشناسی در ژاپن بیشتر چه مراکزی فعالیت می کنند و آیا سندهایی که مربوط به تاریخ ایران باشد در میان این اسناد یافت می شود؟

در تاریخ ژاپن اسناد حدوداً از قرن هفتم باقی مانده و ژاپنی ها از زمان های قدیم به استفاده از سند علاقه مند بودند و این علاقه امروز هم ادامه پیدا کرده است و محققان ژاپنی چه در زمینه تاریخ خاورمیانه و چه در تاریخ چین و اروپا مطالعاتی داشته اند. در این باره همچنین کارگاه سندخوانی و مطالعات اسناد برگزار می شود و در این باره بیشتر سند شخصی که به اواخر امرای فرغانه مربوط است چه فارسی و چه جغتایی به صورت جداگانه بررسی می شود و هر سال این کارگاه برگزار می شود. دیگر اسنادی که مورد علاقه پژوهشگران ژاپنی است سندهای مربوط به حکومت عثمانی است.

با توجه به این مطالعات در زمینه اسنادی که مرتبط با تاریخ ایران است و در ژاپن موجود است کاری شده ؟

در سال ۲۰۱۵ میلادی، وزارت امور خارجه ژاپن با همکاری سفارت ایران در توکیو نمایشگاهی برگزار کرد و اسناد مربوط به ایران در ژاپن به نمایش گذاشته شد. در این نمایشگاه چند تن از محققان ایرانی دعوت شدند. درباره سفرنامه ها هم باید بگویم از چند مسافر ژاپنی که در قرن نوزدهم و بیستم به ایران سفر کردند سفرنامه هایی باقی مانده است.

این سندها تا چه اندازه دارای ویژگی های ادبی هستند؟

در واقع موضوع این سندها پیچیده است و زبان به کار رفته در آنها بسیار ساده بود و بیشتر قوانین فقهی در آن مشاهده می شود. اگر از نگاه تاریخی تفکیک کنیم بسیاری از این کلمات فقهی را متوجه خواهیم شد. بعضی سندها مربوط به دعوا هستند هرزگاهی پیچیده است اما در مجموع این اسناد نسبت به منشآت ساده تر هستند.

در صحبت های خود به تفاوت میان سندهای دوره عثمانی و ایرانی اشاره کردید. چه تفاوت ها و تشابهاتی میان این اسناد دیده می شود؟

سندهایی که در آسیای میانه به زبان فارسی نوشته شده تفاوت بسیاری با اسناد عثمانی دارد. برای مثال خطوط ایرانی زیباتر، هنرمندانه تر و برای آسیای میانه خیلی مورد توجه نیست و با سبک فارسی متفاوت است. همچنین در سندهای اکثر مورخان تاریخ عثمانی بیشتر خلاصه خود سند ثبت شده است ولی در ایران متأسفانه به ندرت این موضوع دیده می شود. برای مثال خانم دکتر منصوره اتحادیه دفتر ثبت اسناد شیخ فضل الله نوری را منتشر کرد و نظیر این نوع سند در آرشو عثمانی زیاد است. اگر بر روی اسناد آسیای میانه متمرکز شویم، آنجا دفاتر کمتر دیده می شود. در آسیای میانه زمانی که ترک زبان ها زندگی می کردند سندها بیشتر به زبان فارسی نوشته می شد ولی در سند فارسی و یا تاجیک نفوذ ترک زبان ها زیاد است.

و سخن پایانی

در گذشته استفاده از کتب خطی در ایران بسیار سخت بود ولی اخیراً با همکاری محققان کتابخانه ملی و کتابخانه مجلس شورای اسلامی استفاده از این کتب آسان تر شده است که این موضوع باعث خرسندی محققان است.